

vedenoj zajednici, koja pogađa čak 83% stanovništva u Tadžikistanu te više od polovice stanovništva u Armeniji, Kirgistanu i Moldaviji. Podjednako se povećavala i dohodovna nejednakost. Nakon niske razine dohodovne nejednakosti u bivšem političkom sustavu (kada je Gini koeficijent rijetko prelazio 0,25) u tim je zemljama zabilježen veliki porast nejednakosti te je spomenuti koeficijent prema posljednjim raspoloživim podacima krajem 1990-ih u Rusiji iznosio 0,49 i u Kirgistanu 0,41. U cjelini, globalizacija nije prouzročila navedene poteškoće nego su one prije posljedica nedovoljne uključenosti promatranih zemalja u svjetska gospodarska kretanja.

Pišući o stanju u srednjoj i istočnoj Europi, Grzegorz Kolodko izlaže zajednička obilježja i posebnosti pojedinih zemalja. U postsocijalističkoj tranziciji najsiromašniji dijelovi društva u svim zemljama primali su osjetno manje dohotke u odnosu na stanje iz posljednjih godina socijalizma. U većini zemalja, stanovništvo je imalo velika – možda i nerealna – očekivanja od privatizacije, koja su vodila samo do općeg nezadovoljstva. Ipak, postoje i bitne specifičnosti te se dohodovna nejednakost vrlo malo promijenila u Mađarskoj, Sloveniji i Slovačkoj, razmjerno blago povećala u Bjelorusiji, Češkoj Republici, Latviji, Poljskoj i Rumunjskoj te se znatno pojačala u Bugarskoj, Estoniji, Litvi, Moldovi, Rusiji i Ukrajini. Pohvalno je što promatrane zemlje uvelike ostvaruju visoke stope gospodarskog rasta od oko 4% godišnje što će im u velikoj mjeri pomoći u ublažavanju siromaštva i dohodovne nejednakosti.

Posljednji prilog u knjizi autora Roberta Bouzasa i Ricarda Ffrench-Davisa posvećen je pitanjima globalizacije i pravednosti u Južnoj Americi. Tamošnja visoka dohodovna nejednakost nešto se smanjila u posljednjih 40 godina, ali je i nadalje najviša u svijetu. Tako je prosječni Gini koeficijent za Južnu Ameriku iznosio 1960. godine 0,532, a 1990. godine je pao na 0,493, što je osjetno više od istodobnih

0,499 i 0,469 za Subsaharsku Afriku, odnosno 0,350 i 0,337 za razvijene zemlje članice OECD-a. Pogotovo su velike dohodovne razlike u Brazilu, Kolumbiji i Hondurasu, odnosno znatno manje u Urugvaju i Kostariki. Možda iznenađuje, ali navedena razlika prema navodima autora nije samo posljedica razlike između dohotka od rada i imovine, nego i dohodovnih razlika među zaposlenima. Veliki utjecaj na to ima i povrat od razine i kakvoće obrazovanja. Tako deset posto najbogatijih u Južnoj Americi ima za oko 3 godine više obrazovanja od sljedećih 10 posto stanovnika.

Iz ove vrijedne i zanimljive knjige dobivenu pouku najkraće možemo sažeti kako je uključivanje u svjetsko gospodarstvo i međunarodnu trgovinu bitno u sprječavanju marginaliziranja zemalja i regija te za ublažavanje razlika između njih. Pritom je bitno ostvariti očuvanje gospodarske i makroekonomske stabilnosti, uključujući nisku inflaciju, što manji proračunski deficit, postići realan devizni tečaj te poboljšati ljudski kapital pogotovo poticanjem izobrazbe i boljom primjenom nove informatičke tehnologije. Globalizacija vjerojatno ugrožava položaj pojedinih skupina u društvu, ali su bez sumnje njezine posljedice – posebno dugoročno – pozitivne. Pritom, naravno, treba biti svjestan njezinih negativnih obilježja na društvenu pravednost, pa je potrebno odgovarajućom socijalnom politikom ublažiti nezavidan položaj onih koji su posebice ugroženi.

Predrag Bejaković

RETHINKING THE WELFARE STATE. THE POLITICAL ECONOMY OF PENSION REFORM

Martin Rein, Winfried Schmähl (eds.)

Cheltenham, UK, Northampton, MA, USA: Edward Elgar, 2004., 455 str.

U nekim zemljama, u kojima su mirovinski sustavi bitno reformirani, stručna i

javna rasprava o svim vidovima i problemima mirovinskih sustava kao da polako zamire. Tome, ipak, nije tako na europskoj i svjetskoj razini. Zemlje, koje i dalje raspravljaju o tome koji je tip reforme najbolje poduzeti, žele učiti iz različitih iskustava drugih zemalja. Zemlje koje već uvelike reformiraju svoje sustave, ne smatraju da su jednom zauvijek obavile veliki posao o kojem ne treba više raspravljati. Sasvim suprotno, potrebno je kontinuirano evaluirati odabrana rješenja jer se često pokazuje da neka od njih mogu rezultirati i vrlo neželjenim posljedicama. Upravo u tome može pomoći ova knjiga. Ona daje vrlo iscrpan pregled mirovinskih reformi u deset zemalja (UK, Japan, Australija, Švicarska, Nizozemska, Njemačka, SAD, Švedska, Poljska i Mađarska) te daje komparativne analize različitih skupina zemalja ili pojedinih problema: odnos javnoga i privatnog sustava, upravljanje i investiranje u fondovima, utjecaj Svjetske banke, sličnosti i različitosti iskustava Latinske Amerike i istočne Europe te sličnosti i razlike u reformama u OECD zemljama. Svojim autorskim doprinosom knjigu je obogatilo ukupno 19 autora.

U uvodnom poglavlju urednici knjige problematiziraju dominantnu teorijsku paradigmu u socijalnoj politici, a koja kaže da su zbog činjenice ovisnosti o prijedrenom putu (*path dependency*) sustavi socijalne sigurnosti relativno otporni na promjene. Autor ovog prikaza već je na više mjesta ustvrdio da sveopća radikalna transformacija postkomunističkih zemalja kreira okolnosti u kojima je moguća i radikalna promjena nasljeđenih socijalnih aranžmana, a ovdje autori slično tvrde i za druge zemlje. Oni, također, pokazuju da se unutar reformi ne mogu prepoznati jasni, neproturječni modeli, već da smo najčešće suočeni s hibridnim, vrlo složenim modelima koje nije lako objasniti. Tu različitost, a to je posebno važno naglasiti, treba prepoznati i unutar

općeg trenda privatizacije, odnosno novih načina kombinacije javnoga i privatnog sustava. Autori upozoravaju da kombinacija, ili veći udio privatnog sektora, nije problematična sama po sebi, već je u pitanju način na koji se ta kombinacija prakticira. Primjerice, privatizacija unutar švedskoga mirovinskog sustava (kreacija II. stupa obveznog ulaganja dijela doprinosa u privatne mirovinske fondove) organizirana je, zapravo, od strane javnog sektora: prikupljanje novaca i upravljanje kapitalom obavlja javni sektor, a menadžeri ne znaju identitet investitora. Stoga, usprkos snažnom dojmu privatizacije (za mnoge i neobičnom, s obzirom na tradiciju javnoga, solidarističkoga, socijaldemokratskog sustava), pokazuje se da je riječ o javnom obveznom programu s kapitaliziranim fondovima kojima upravlja privatni sektor. To, možda, ukazuje i na to da ovisnost o prijedrenom putu treba drukčije konceptualizirati: nijedna zemlja ne može ignorirati društvene promjene, potrebu za reformama, odnosno odmak od starih rješenja – no, to se sve događa na bitno drukčiji način u zemljama s različitim socijalnim tradicijama.

Ovu činjenicu, doduše implicitno, priznaju i urednici knjige, svrstavši analizirane zemlje u pojedina poglavlja, a prema dominantnim tradicijama i radikalnosti reformskih zahvata.

Britanija i Japan primjeri su zemalja s velikim poticajima za izlazak iz javnog sustava. Dvije različite britanske vlade (konzervativna, M. Thatcher i J. Majora te laburistička T. Blaira) vrlo su slično nastojale smanjiti troškove javnog sustava, ali su poticaje za privatizacijom usmjeravale na različite načine. Prvi su putem poreznih poticaja jednostavno ohrabivali izlazak iz javnoga i ulazak u privatne sheme. Blair je nastavio sa strategijom privatizacije, ali ju je nastojao ublažiti shvaćajući da tržište može donijeti vrlo negativne posljedice. Činjenica nužnosti korekcije tržišne soci-

jalne sigurnosti jedna je od ključnih dvojbi mirovinskih reformi.

Njemački mirovinski sustav jedan je od onih koji je suočen s velikom krizom, ali koji se postupno i polako mijenja. Ipak, i ovdje je moguće uočiti nove privatizacijske elemente. Prvotna je ideja bila vrlo radikalna – uvođenje obveznoga privatnog mirovinskog sustava. Ona je, međutim, bila javno napadnuta, ponajviše od utjecajnog dnevnika *Bild-Zeitung*. Javno je rasprava, stoga, bitno promijenila izvornu ideju. Vlada je odlučila financijski subvencionirati privatne mirovine, ali s posebnim poticajima za one s nižim prihodima i djecom. Pod pritiskom socijalnih partnera, donesena je i odluka o sufinanciranju nekih tipova zaposleničkih mirovinskih aranžmana. Promjene, osim toga, nisu nagle, već postupne. No, i dalje ima mnogo pitanja koja treba raspraviti i o kojima se dalje raspravlja. Nužnost javne rasprave o tako važnim društvenim pitanjima možda je jedna od glavnih poruka ove knjige, poruka itekako primjerena za aktualne hrvatske dvojbe o načinu indeksacije mirovina te razlikama u mirovinskim pravima koje proizvodi hrvatski mirovinski sustav kod različitih naraštaja umirovljenika.

Veliki prostor knjige posvećen je iskustvima postkomunističkih zemalja. Uz detaljan prikaz mađarske i poljske mirovinske reforme, M. Rutkowski analizira ulogu Svjetske banke u tim reformama, posebno želeći naglasiti kako je Banka u hodu mijenjala svoje stavove sukladno situaciji na terenu te kako je, suprotno uvriježenim shvaćanjima, pozornost posvećivala i drugim vidovima reforme, primjerice, jačanju javnog dijela sustava, a ne samo uvođenju novoga, privatnog dijela. On apostrofira paralelne promjene koje su se događale na obje strane – i u Svjetskoj banci i postkomunističkim zemljama – sugerirajući dinamičnu sliku mirovinskih reformi. Također, vrlo detaljna i

hrvatskim čitateljima već poznata analiza K. Müller, pruža drukčiju sliku. Usprkos svim razlikama, ta analiza ostaje zapanjena količinom sličnosti između društveno i kulturološki potpuno različitih sredina – Latinske Amerike i istočne Europe. Gotovo simultano uvođenje sustava individualnih mirovinskih računa kojima upravljaju privatni mirovinski fondovi u nizu tako različitih zemalja ne može se razumjeti bez uvida u sponzorirano prenošenje političkih iskustava iz jednoga u drugo geografsko područje. Razlike su i dalje prisutne, a ponajviše se odnose na veću ulogu države u postkomunističkoj Europi. I za ovu je autoricu analiza niza zemalja valjana osnova zaključka o političkoj izvedivosti radikalne reforme.

Donosi li privatizacija rast nejednakosti? Ugrožava li ona temeljnu socijalnu sigurnost starijih ljudi? Jednoznačnog odgovora nema, sugeriraju autori ove knjige, ali pružaju još neke važne indikatore koji pomažu u odgovoru na ovo pitanje. Naime, u mnogim je zemljama javni mirovinski sektor smanjen na račun povećanja tzv. zaposleničkih mirovina, dakle mirovina čija se osnovna načela financiranja i raspodjele dogovaraju unutar pojedinih grana industrije, odnosno koje se reguliraju kolektivnim ugovorima. Zaposleničke mirovine se ne mogu jednostavno svrstati u javni ili privatni sektor te puno ovisi o tome kako su one regulirane i koji se dio mirovina osigurava iz ovog izvora. Razlika između Nizozemske i UK ovdje je vrlo ilustrativna. U obje zemlje mirovinska primanja dolaze iz različitih izvora: javnog sustava, zaposleničkih programa, te privatne štednje za starost. Međutim, u UK je puno veći broj starijih ljudi siromašan no što je to slučaj u Nizozemskoj. Glavna je razlika u pokrivenosti zaposlenika zaposleničkim programima. U Nizozemskoj je taj obuhvat puno veći. Participacija u zaposleničkim programima je dobrovoljna, ali jednom ugovor-

rena postaje obveznom, pa zaposleničko mirovinsko osiguranje u Nizozemskoj obuhvaća 90% radnika, a u UK ni 50%. Već je spomenuta švedska privatizacija u tom pogledu puno bliža nizozemskom iskustvu. Otuda zaključak da nejednakost ovisi o tri čimbenika: stupnju obuhvata mirovinskim programima, visini zaštićenih mirovina te vrijednosti mirovinskih primanja. Stoga, nije problem u kombinaciji javnoga i privatnoga, već u tome kako je ta kombinacija dizajnirana. Dodao bih – ta kombinacija uvelike ovisi i o ostalim značajkama nacionalnoga socijalnog sustava, načinu kako se donose i provode odluke, kako se konzultiraju socijalni partneri, kakao se evaluiraju učinci socijalnih programa itd.

Siniša Zrinščak

INTERNATIONAL LABOUR REVIEW

Godina 84, 2004.

International Labour Review tijekom 2004. godine objavio je dvanaest članaka i jedan tematski broj. Tematski dvobroj, rezultat rada Svjetske komisije za socijalne dimenzije globalizacije, pruža nekoliko teorijskih i empirijskih analiza o utjecaju procesa globalizacije na svijet rada. Ostala izdanja oslovila su različite teme, poimence: operacionalizaciju višedimenzionalnog koncepta zapošljivosti; razvoj i dosege tripartizma i socijalnog dijaloga; socijalnu zaštitu i rod (iz aspekta Europskog suda pravde, kao i nedavnih promjena u obiteljskim i mirovinskim politikama tranzicijskih zemalja), te učinke informacijskih tehnologija na produktivnost, odnosno azijske financijske krize na obrasce fleksibilnosti zaposlenosti u Koreji. Pođimo redom:

U tematskom dvobroju 1-2, objavljen je izbor iz tehničkih radova koji su nastali tijekom pripreme izvješća Svjetske komisije za socijalne dimenzije globalizacije *Pravedna globalizacija: stvaranje prilika za svakoga*. Ovim izvješćem još se jednom potvrđuje snaga i ireverzibilnost globalizacijskih fenomena, ali ne i neminovnost njezinih pogubnih učinaka. U stvari, komisija je prikupila veći broj dokaza koji ukazuju kako *dostojanstven rad za sve* može i treba biti ključni politički i razvojni cilj u doba globalizacije. Naime, niži radni standardi niti privlače veća ulaganja niti poboljšavaju izvozne performanse, dok su kvalitetni radni uvjeti u pravilu poticajni za razvoj ljudskih potencijala te ekonomski rast.

Berndhard Gunther i Rolph van der Hoeven otvaraju broj sa pregledom ključnih socijalnih dimenzija procesa globalizacije u članku *The social dimension of globalization: A review of the literature*. U proteklih 15 godina međunarodna trgovina je utrostručena, izravna strana ulaganja i fondovske investicije udvadeseterostručene, a proizvodni se je lanac još fragmentirao. I dok su se Indija i pogotovo Kina snažno uključile u ovaj proces, siromašne zemlje većim su djelom ostale isključene, dodatno zaostajući. Pregled literature po pitanju siromaštva, ravnopravnosti spolova, dječjeg rada i migracija ukazuje na više pozitivnih nego negativnih pomaka, ali i na povećavanje ekonomskih razlika unutar i između zemalja. U porastu su i ekonomska te politička nesigurnost, čak i u zemljama koje su ekonomski profitirale od procesa globalizacije. Nije u pitanju može li globalizacija doprinijeti globalnom razvoju i jednakosti; pravo je pitanje kojim ju instrumentima usmjeriti da to učini. I ovo je područje puno kontroverzi, a trenutno veliku podršku uživaju "razvojne runde" trgovinskih pregovora te preustroj globalnih financijskih organizacija i procesa. Lokalno, napredak se može potaknuti ulaganjima u obrazovanje, radne standarde,